

TO JEST FRAGMENT KSIĄŻKI
WYDANEJ NAKŁADEM

AGENCJI WYDAWNICZEJ

Z CAŁĄ NASZĄ OFERTĄ WYDAWNICZĄ MOŻNA
ZAPOZNAĆ SIĘ NA STRONIE:

agencjawydaawniczapdn.pl

..... OPOWIADAMY O HISTORII MIEJSC, RZECZY I LUDZI

..... DOKUMENTUJEMY, BY OCALIĆ OD ZAPOMNIENIA

..... NASZE KSIĄŻKI DAJĄ WIEDZĘ I REFLEKSJĘ

agencjaPDN
wydaawnicza

Robert Romuald Kufel

Cmentarze wyznaniowe
do 1945 roku w granicach
województwa lubuskiego

Tom XVII
Powiat żagański
Gmina Szprotawa

Agencja Wydawnicza „PDN”
Zielona Góra 2023

Recenzent
ks. prof. dr hab. Bernard Kołodziej TChr (WT UAM)

Tłumaczenie
Katarzyna Trychoń-Cieślak

Projekt okładki
SUNODIA Aleksandra Adamczyk
sunodia.dtp@gmail.com

Fotografie i tekst
ks. Robert R. Kufel

Skład
Krzysztof Garbacz

© Copyright by Robert Romuald Kufel 2023

Wydanie I

ISBN 978-83-960329-5-9

Wydawca
Agencja Wydawnicza „PDN”
Zielona Góra
kontakt@agencjawydawniczapdn.pl
www.agencjawydawniczapdn.pl

Druk i oprawa
TOTEM.COM.PL
Inowrocław

Zdjęcia na okładce
Grobowiec rodziny von Francke na cmentarzu w Siecieborzycach

Podczas przygotowywania publikacji skorzystano z kart cmentarzy przechowywanych w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Zielonej Górze. Autorzy: R. Awzan, B. Bieliniś-Kopeć, M. Drozdek, E. Garbacz, S. Kałagate, E. Lukas, K. Mielcarek, B. Skoneczna i A. Skowron

Wstęp

Są takie dni, kiedy szczególnie pamiętamy o zmarłych: np. dzień i godzina śmierci kogoś bliskiego, jego pogrzeb, po czym wspomnienie tej osoby z okazji kolejnych rocznic jej odejścia z tego świata. Zwyczajem naszych przodków, każdego roku w uroczystość Wszystkich Świętych i Dzień Zaduszny licznie gromadzimy się na cmentarzach, aby w modlitwie i duchowej zadumie pochylić się nad grobami tych, z którymi połączyły nas więzy pokrewieństwa, przyjaźni i koleżeństwa oraz dokonania na rzecz naszych małych ojczyzn i całego kraju.

Na terenie województwa lubuskiego są takie groby, o których nie ma kto pamiętać. Są cmentarze, których nikt nie odwiedza, bo krewni pochowanych już nie żyją, wyjechali lub zostali usunięci przemocą. Zarówno dawne cmentarze, jak i pojedyncze pochówki są wyłącznie zdane na łaskę i niełaskę ludzi obecnego czasu. Współczesność nie zawsze jest im życzliwa i przychylna. Z roku na rok z lubuskiego krajobrazu znikają wskutek wandalizmu kolejne nagrobki i mogiły oraz fragmenty wcześniej okradzionych mauzoleów, kaplic i grobowców.

Tom XVII został poświęcony cmentarzom, które do zakończenia drugiej wojny światowej funkcjonowały w obrębie obecnego powiatu żagańskiego na terenie gminy Szprotawa.

Jak w poprzednich tomach, tak i w tej publikacji uwzględniono tylko te miejsca pochówków, po których do dziś pozostały choćby fragmenty, np.: krzyże, mogiły, nagrobki, grobowce, pomniki, ogrodzenia. Pominięto cmentarze całkowicie zniszczone, po których poza drzewostanem i krzewami nie zachowały się żadne ślady materialne. Nie uwzględniono także cmentarzy, które po 1945 roku przekształcono na parki, boiska sportowe, place zabaw czy szkolki leśne.

W omawianym tomie wyszczególniono 27 cmentarzy, w większości wiejskich, które po drugiej wojnie światowej zamknięto, zniszczono i zdewastowano. Dziesięć z nich znajdowało się na terenie przykościelnym w następujących miejscowościach: Borowina (Hartau), Długie (Langheinersdorf), Dzikowice (Ebersdorf), Leszno Dolne 1 (Nieder Leschen), Leszno Dolne 2 (Nieder Leschen), Siecieborzyce (Rückersdorf), Szprotawa (Sprottau), Sprotawa-Iława (Eulau), Szprotawa-Puszczyków (Pusch-Vorwerk) i Witków (Wittgendorf). Tylko pięć cmentarzy, położonych w Długiem (Langheinersdorf), Dzikowicach (Ebersdorf), Lesznie Dolnym (Nieder Leschen), Siecieborzycach (Rückersdorf), Szprotawie (Sprottau) i Sprotawie-Iławie (Eulau), obecnie służy mieszkańcom tych wsi. Na uwagę zasługuje malowniczo położony cmentarz rodowy w miejscowości Wiechlice (Wichelsdorf).

Seria wydawnicza pt. „Cmentarze wyznaniowe do 1945 roku w granicach województwa lubuskiego” ma za zadanie zachować w obiektywie to, co pozostało po dawnych cmentarzach i pochówkach oraz aktywizować ludzi i instytucje do podejmowania konkretnych zadań mających na celu ocalenie dziedzictwa materialnego i duchowego byłych mieszkańców obecnego województwa lubuskiego.

Niech słowa „Apelu Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce na dzień 1 listopada 2020 roku” mocno zapadną w sercach ludzkich: *W Polsce działa wielu społeczników, którzy od lat ofiarnie pracują nad przywracaniem do godnego stanu zarówno pojedynczych grobów jak i całych cmentarzy, za co im z całego serca dziękujemy. Dziękujemy też szkołom, harcerkom i harcerzom, wszystkim, którzy organizują akcje porządkowania starych grobów i cmentarzy. Dołączmy do nich, każdy wedle swoich możliwości. Wspomagajmy ich modlitwą i życzliwą myślą. Zapalmy świeczkę, połóżmy gałązkę na zapomnianej mogile lub kamień na starej macewie. Nie pozwólmy, by pamięć o naszych bliźnich zaginęła, a cmentarze zarosły.*

Nie pozwólmy.

Borowina (*Hartau*)

Cmentarz przykościelny

Kościół filialny pw. św. Bartłomieja wzniesiono w końcu XIII wieku z narzutowego kamienia. Zachował się pierwotny układ świątyni i wąskie okno we wschodniej ścianie szczytowej. W późnym średniowieczu dobudowano prostokątną wieżę z iglicą od zachodu, a w XVI wieku zakrystię od północy. W okresie baroku założono w prezbiterium strop przecinający wschodnie okno i przerobiono okna. Pod koniec XIX wieku kościół popadł w ruinę, a działania drugiej wojny światowej dopełniły zniszczeń. W latach 1975-1978 świątynia została odbudowana i przygotowana do katolickiego kultu. W elewacjach prezbiterium zachowały się dwa ostrołukowe otwory: okienny i drzwiowy. Pozostałe otwory okienne, wybite w nawie i prezbiterium, są zamknięte półkoliście. Z prezbiterium do zakrystii prowadzi otwór z portalem kamiennym, z wrytą na belce poziomej datą „1584”. Kościół otacza zniwelowany cmentarz porośnięty trawą, który zamyka średniowieczny mur kamienny z bramą pochodzącą z XVI-XVII wieku. Do muru od zachodu przylega ogrodzony kwadratowy teren cmentarny z nagrobkiem Carla Dietricha Grafa von Stoscha, poległego w bitwie nad Mozelą (†1870).

Kirchhof

Die St. Bartholomäus-Filialkirche wurde Ende des 13. Jahrhunderts aus Feldsteinen erbaut. Der ursprüngliche Grundriss der Kirche und ein schmales Fenster in der südlichen Giebelwand sind erhalten geblieben. Im Spätmittelalter wurde von Westen her ein rechteckiger Turm mit einer Spitze hinzugefügt und im 16. Jahrhundert die Sakristei von Norden. In der Barockzeit wurde über das Presbyterium eine das Ostfenster überquerende Decke angebracht und die Fenster wurden neu gestaltet. Die gegen Ende des 19. Jh. in einen schlechten Zustand gebrachte und später durch die Ereignisse des Zweiten Weltkrieges vollständig zerstörte Kirche wurde in den Jahren 1975-1978 wieder aufgebaut und für den katholischen Gottesdienst vorbereitet. In der Fassade des Presbyteriums sind zwei Spitzbogenöffnungen erhalten, nämlich eine Fenster- und eine Türöffnung. Die übrigen Fensteröffnungen im Langhaus und im Presbyterium sind halbkreisförmig abgeschlossen. Vom Presbyterium in die Sakristei führt eine Öffnung mit einem Steinportal und auf dem Querbalken eingravierter Jahreszahl „1584”. Rund um die Kirche gibt es einen eingeebneten, grasbewachsenen Kirchhof, abgeschlossen mit mittelalterlicher Steinmauer und einem Tor aus dem 16.-17. Jahrhundert. An die Mauer grenzt von Westen her ein eingezäuntes quadratisches Friedhofsgelände mit dem Grabmal des in der Moselschlacht (†1870) gefallenen Grafen Carl Dietrich von Stosch.

Cieciszów (*Zeisdorf*)

Cmentarz wiejski

Cmentarz ewangelicki założono w II połowie XIX wieku na niewielkim wzniesieniu w pobliżu miejscowości, w lesie. Rozplanowano go na rzucie zbliżonym do prostokąta o powierzchni około 0,15 ha. Po zakończeniu drugiej wojny światowej i wysiedleniu Niemców cmentarz został opuszczony, zapomniany, a z czasem zdewastowany i zniszczony. Las całkowicie go wchłonął. Na terenie cmentarza wyrosły lipy, dęby, brzozy i robinie. Tylko nieliczne fragmenty potłuczonych nagrobków świadczą o jego istnieniu.

Ländlicher Friedhof

Evangeler Friedhof aus der 2. Hälfte des 19. Jh., auf einer kleinen Anhöhe in der Nähe des Dorfes im Wald gelegen. Auf einem rechtecksähnlichen Grundriss auf einer Fläche von etwa 0,15 ha angelegt. Nach der Beendigung des Zweiten Weltkrieges und Vertreibung der Deutschen 1945 verlassen, vergessen, im Laufe der Zeit zerstört und vollständig durch den Wald eingenommen. Auf dem Friedhofsgelände wachsen jetzt Linden, Eichen, Birken und Robinien. Von dem Bestehen dieses Friedhofs zeugen nur noch wenige Fragmente zerbrochener Grabsteine.

Długie (*Langheinersdorf*)

Cmentarz przykościelny

W e wschodniej części miejscowości znajdują się ruiny spalonego w 1856 roku kościoła pw. św. Jakuba. Wzniesiono go pod koniec XIII wieku. Powstał na planie prostokąta z prezbiterium zakończonym prostą ścianą. W późnym średniowieczu dobudowano wieżę i kruchtę. W tym czasie podwyższono łuk tęczy, zamurowano okna i wybito nowe otwory. Całość nakryto dwuspadowymi dachami. Zachował się pierwotny układ przestrzenny, uskokowy portal i ostrołukowe okna. Przy prezbiterium od południa znajdują się pozostałości zakrystii ze sklepieniem kolebkowego, a od północy fragmenty kruchty. W ścianie zachodniej świątyni i w przejściu z zakrystii do prezbiterium pozostały ostrołukowe portale. Wokół kościoła funkcjonował cmentarz na rzucie prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami otoczony kamiennym murem.

Kirchhof

Im südlichen Teil des Dorfes befinden sich die Ruinen der gegen Ende des 13. Jh. erbauten und 1856 abgebrannten St. Jakob-Kirche. Das Presbyterium der auf rechteckigem Grundriss entstandenen Kirche war mit einer geraden Wand abgeschlossen. Im Spätmittelalter wurden ein Turm und eine Vorhalle hinzugefügt, der Bogen erhöht, die Fenster zugemauert und neue Öffnungen gemacht. Das Ganze wurde mit Satteldächern bedeckt. Die ursprüngliche Raumaufteilung, Stufenportal und Spitzbogenfenster sind erhalten geblieben. An dem Presbyterium befinden sich von Süden her die Reste der Sakristei mit Tonnengewölbe und von Norden her Fragmente der Vorhalle. In der Westwand der Kirche und im Durchgang von der Sakristei zum Presbyterium sind Spitzbogenportale geblieben. Um die Kirche gab es einen auf rechteckigem Grundriss angelegten Kirchhof mit abgerundeten Ecken, umgeben mit einer Steinmauer.

Długie (*Langheinersdorf*)

Cmentarz wiejski I

Cmentarz ewangelicki z XIX wieku, założony po północno-wschodniej stronie miejscowości, w niewielkim zagajniku. Rozplanowano go na rzucie kwadratu z czterema bramami po osi o powierzchni około 0,20 ha. Po drugiej wojnie światowej został zdewastowany i zniszczony. Siedem płyt epitafijnych byłych właścicieli miejscowości przewieziono i ustawiono w kożuchowskim Lapidarium. Na terenie cmentarza w gęstym poszycie zachowały się fragmenty nagrobków i mogił.

Ländlicher Friedhof I

Evangeler Friedhof aus dem 19. Jh., auf der nordöstlichen Seite des Dorfes, in einem kleinen Wäldchen, auf quadratischem Grundriss angelegt, mit vier Toren entlang der Achse, etwa 0,20 ha groß. Nach dem Zweiten Weltkrieg devastiert und zerstört. Sieben Epitaphplatten der ehemaligen Besitzer der Dörfer sind in das Lapidarium zu Kożuchów (Freystadt) gebracht und dort aufgestellt. In dichtem Gestrüpp auf dem Friedhofsgelände sind Fragmente von Grabsteinen und Gräbern erhalten.

Długie (*Langheinersdorf*)

Cmentarz wiejski II

Cmentarz ewangelicki z początku XX wieku usytuowany na południe za miejscowością. Założony na planie trapezu o powierzchni około 0,70 ha, z kasztanową aleją na osi północ-południe oraz kaplicą. Po wysiedleniu Niemców w 1945 roku polska ludność napływowa korzystała z cmentarza aż do lat 70 XX wieku, po czym cmentarz zamknięto. Zachowały się fragmenty dawnych nagrobków i mogił.

Ländlicher Friedhof II

Evangelerischer Friedhof aus dem frühen 20. Jh., südlich außerhalb des Dorfes gelegen. Auf einem trapezförmigen Grundriss angelegt, etwa 0,70 ha groß, mit einer Kastanienallee auf der Nord-Süd-Achse und einer Kapelle. Nach der Vertreibung der Deutschen 1945 wurde er von den polnischen Einwanderern bis in die 1970er Jahre genutzt und danach geschlossen. Nur Fragmente der alten Grabsteine und Gräber sind erhalten.

Dzikowice (*Ebersdorf*)

Cmentarz wiejski

Cmentarz ewangelicki z II połowy XIX wieku usytuowano po południowo-zachodniej stronie miejscowości. Założono go na planie prostokąta o powierzchni około 0,50 ha, z aleją lipową na osi. Po drugiej wojnie światowej przeznaczono go na pochówki polskiej ludności katolickiej. Część dawnych nagrobków zaadaptowano do nowych pochówków. Na terenie cmentarza zachowały się tylko pojedyncze dawne pomniki.

Ländlicher Friedhof

Evangelerischer Friedhof aus der 2. Hälfte des 19. Jh., auf der südwestlichen Seite des Dorfes gelegen. Auf rechteckigem Grundriss angelegt, etwa 0,50 ha groß, mit einer Lindenallee auf der Achse. Nach dem Zweiten Weltkrieg für Bestattungen der polnischen katholischen Bevölkerung bestimmt. Ein Teil der alten Grabsteine wurde den neuen Bestattungen angepasst. Auf dem Friedhofsgelände sind nur einzelne alte Grabsteine erhalten geblieben.

Leszno Dolne (*Nieder Leschen*)

Katolicki cmentarz przykościelny

Kościół filialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny zbudowano około 1670 roku w stylu barokowym. Jest to budowla salowa, trójbocznie zamknięta od wschodu, z czworoboczną wieżą dostawioną pod koniec XVIII wieku. Od strony północnej wzniesiono zakrystię z neogotyckim szczytem. Korpus świątyni nakryto dachem wielospadowym, a wieżę namiotowym wygiętym hełmem. Wejście główne znajduje się w przyziemiu wieży. Do zabytkowego wyposażenia kościoła należy rokokowy ołtarz główny, barokowy ołtarz boczny i ambona. Po lewej stronie kościoła znajduje się ogrodzony cmentarz, który od początku służył katolikom. Obecnie nadal jest w użyciu. Nie zachowały się nagrobki i mogiły dawnych mieszkańców.

Katholischer Kirchhof

Die Mariä Himmelfahrt-Filialkirche wurde um das Jahr 1670 im Barockstil gebaut. Sie ist ein von Osten dreiseitig geschlossener Saalbau mit einem gegen Ende des 18. Jahrhunderts angebauten vierseitigen Turm. Von Norden her wurde die Sakristei mit neugotischem Giebel errichtet. Der Kirchenkörper ist mit einem Walmdach bedeckt, dagegen der Turm mit gebogenem Zelthelm. Der Haupteingang befindet sich im Untergeschoss des Turms. Zur historischen Ausstattung zählen der Rokoko-Hauptaltar, der barocke Seitenaltar und die Kanzel. Auf der linken Seite der Kirche befindet sich ein eingezäunter Kirchhof, der von Anfang an den Katholiken für katholische Bestattungen diente und auch derzeit immer noch genutzt wird. Es sind keine Grabsteine und Gräber der ehemaligen Bewohner erhalten.

Leszno Górne (*Ober Leschen*)

Cmentarz wiejski

Cmentarz ewangelicki z końca XIX wieku, położony poza miejscowością w otoczeniu lasu. Rozplanowany na rzucie kwadratu o powierzchni około 0,40 ha. Po zakończeniu drugiej wojny światowej i wysiedleniu Niemców w 1945 roku został opuszczony, zapomniany, zdewastowany i zniszczony. Teren cmentarza całkowicie wchłonął las. Zachowały się fragmenty nagrobków i mogił. Są także ślady penetracji grobów przez współczesnych wandalów.

Ländlicher Friedhof

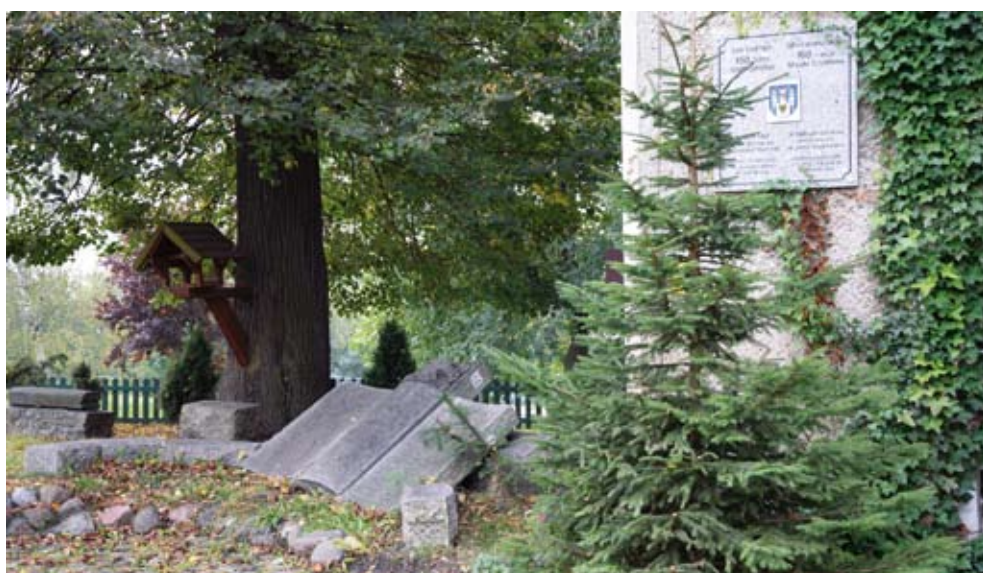
Evangeler Friedhof aus dem Ende des 19. Jh., außerhalb des Dorfes in einer Waldumgebung gelegen. Auf einem quadratischen Grundriss angelegt. Seine Fläche beträgt etwa 0,40 ha. Nach der Beendigung des Zweiten Weltkrieges und der Vertreibung der Deutschen 1945 vergessen und zerstört. Das Friedhofsgelände ist jetzt durch den Wald eingenommen. Nur noch einige Fragmente der alten Grabsteine und Gräber sind erhalten. Es gibt auch Spuren, die darauf hinweisen, dass gegenwärtige Vandalen in die Gräber einzudringen versucht hätten.

Siecieborzyce (*Rückersdorf*)

Nagrobki przy Muzeum w Szprotawie

Grabsteine neben dem Museumsgebäude in Szprotawa

Siecieborzyce (*Rückersdorf*)

Cmentarz wiejski

Cmentarz ewangelicki z II połowy XIX wieku, usytuowany poza miejscowością przy drodze do Kozuchowa. Rozplanowany na rzucie pięcioboku o powierzchni około 0,20 ha. W latach sześćdziesiątych XX wieku przeznaczony na pochówki miejscowej ludności. Zachowały się fragmenty dawnych nagrobków i mogił oraz mur ogrodzeniowy. Na uwagę zasługuje dziewiętnastowieczne mauzoleum rodziny von Francke.

Ländlicher Friedhof

Evangeler Friedhof aus der 2. Hälfte des 19. Jh., außerhalb des Dorfes an der nach Kozuchów (Freystadt) führenden Landstraße gelegen. Auf einem fünfeckigen Grundriss angelegt, etwa 0,20 ha groß. In den 60er Jahren des 20. Jh. war er für Bestattungen der einheimischen Bevölkerung bestimmt. Fragmente von alten Grabsteinen und Gräbern wie auch die Zaunmauer sind erhalten. Bemerkenswert ist das Mausoleum der Familie von Francke aus dem 19. Jahrhundert.

Szprotawa (*Sprottau*)

Cmentarz przykościelny

Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny zbudowano w II połowie XIII wieku z kamienia polnego jako jednonawową budowlę z wyodrębnionym prezbiterium. W XIV stuleciu od północy dostawiono czworoboczną wieżę wraz z kruchtą w przyziemiu. Na początku XV wieku świątynię rozbudowano w kierunku południowym, nadając jej formę trójnawowej hali, a w XVI zbudowano zakrystię i kaplicę. W następnych wiekach świątynię kilkakrotnie przebudowywano. W 1810 roku zlikwidowano cmentarz przykościelny, a płyty nagrobne wmurowano w ściany kościoła. Na szczególną uwagę zasługuje epitafium miejscowego proboszcza Bertolda z 1316 roku oraz renesansowe epitafium burmistrza miasta Zachariasza Glogera z 1578 roku. We wnętrzu zachowało się barokowe wyposażenie: ołtarz główny, ołtarze boczne, obrazy i rzeźby. Na początku XIX wieku wykonano ambonę, a na przełomie XIX i XX wieku neogotyckie malowidła. Z przykościelnym terenem łączy się historia klasztoru magdalenek, sprowadzonych z Bytomia Odrzańskiego w 1314 roku. Obecnie pomieszczenia dawnego klasztoru zostały mocno przebudowane. W 2009 roku w podziemiach kościoła odkryto kryptę magdalenek.

Kirchhof

Die Kirche zur Mariä Himmelfahrt wurde in der 2. Hälfte des 13. Jh. aus Feldstein gebaut. Damals war sie einschiffiger Bau mit abgeordnetem Presbyterium. Im 14. Jh. wurde von der Nordseite ein vierseitiger Turm mit einer Vorhalle im Untergeschoss angebaut. Zu Beginn des 15. Jh. wurde die Kirche in südlicher Richtung zu einem dreischiffigen Saal vergrößert und im 16. Jh. um Sakristei und Kapelle erweitert. In den folgenden Jahrhunderten wurde die Kirche mehrmals umgebaut. 1810 ist der Kirchhof liquidiert und die Grabplatten sind in die Mauer der Kirche eingelassen worden. Besondere Aufmerksamkeit verdienen das Epitaph für den örtlichen Pfarrer Bertold aus dem Jahre 1316 und das Renaissance-Epitaph für den Bürgermeister der Stadt, Zacharias Gloger von 1578. In der Kirche blieb die barocke Ausstattung erhalten, nämlich der Hauptaltar, Seitenaltäre, Gemälde und Skulpturen. Zu Beginn des 19. Jh. wurde die Kanzel angefertigt und um die Wende des 19. zum 20. Jh. entstanden neugotische Gemälde. Mit dem Kirchhof bei dieser Kirche ist die Geschichte des Klosters der 1314 aus Bytom Odrzański (Beuthen a/Oder) herbeigeführten Schwestern von St. Maria Magdalene verbunden. Gegenwärtig sind die Räume des ehemaligen Klosters stark umgebaut. 2009 entdeckte man in den Kirchengewölben eine Krypta der Magdalene-Schwestern.

Fot. Krzysztof Garbacz

Szprotawa (*Sprottau*)

Cmentarz komunalny

Cmentarz z II połowy XIX wieku został założony za miastem przy drodze do Bolesławca. Posiadał dwie części: ewangelicką od głównej bramy i katolicką za kaplicą. Rozplanowano go na rzucie rombu (z aleją lipową) o powierzchni ok. 3,00 ha. Po zakończeniu wojny w 1945 przeznaczono go na pochówki polskich mieszkańców Szprotawy. Systematycznie usuwano dawne nagrobki, aby przygotować teren na powojenne pochówki. Z upływem czasu zniknęły poniemieckie pomniki i mogiły. Nieliczne tylko ocalono i umieszczono w jednym miejscu. Zachowała się kwatery żołnierzy poległych w I wojnie światowej, a w jej pobliżu znajduje się krzyż upamiętniający jeńców rosyjskich, którzy przebywali w mieście w latach 1914-1918. Przy kwaterze duchowieństwa w 1865 roku miejscowi katolicy ufundowali duży krucyfik, który stoi do dziś. Całość terenu porasta liczny drzewostan złożony z lip, dębów, klonów i brzoź.

Kommunalfriedhof

Der außerhalb der Stadt an der nach Bolesławiec (dt. Bunzlau) führenden Straße angelegte Friedhof aus der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts bestand aus zwei Teilen: dem evangelischen vom Haupttor an und dem katholischen hinter der Kapelle. Auf einem Rautenplan (mit Lindenallee) angelegt, ca. 3,00 ha groß. Nach dem Kriegsende 1945 war er für Bestattungen der polnischen Bewohner von Szprotawa (dt. Sprottau) bestimmt. Alte Grabsteine wurden systematisch entfernt, um Platz für neue Nachkriegsbestattungen zu schaffen. Mit der Zeit verschwanden ehemalige deutsche Gräber und Grabmäler. Die wenigen von diesen, die gerettet wurden, sind an einem Ort zusammen gebracht worden. Der Teil des Friedhofs, wo die im Ersten Krieg gefallenen Soldaten ruhen, blieb erhalten und in dessen Nähe befindet sich ein Kreuz zum Gedenken der russischen Kriegsgefangenen, die sich in den Jahren 1914-1918 in dieser Stadt aufhielten. Auf dem Friedhofsteil für die Geistlichen haben die dortigen Katholiken 1865 ein großes Kreuz gestiftet, das noch heute steht. Das ganze Gelände ist mit zahlreichen Bäumen wie Linden, Eichen, Ahorn und Birken bewachsen.

Szprotawa – Iława (*Eulau*)

Cmentarz przykościelny

Kościół parafialny pw. św. Andrzeja prawdopodobnie w XIII wieku ufundował Henryk Brodaty. Była to nieduża ceglana budowla wzniesiona w stylu romańskim. Na przełomie XV i XVI wieku kościół rozbudowano w kierunku zachodnim, przekształcając kwadratową nawę w prostokątną. W XVII stuleciu powiększono otwory okienne. Wnętrze nakryto drewnianymi stropami. W XX wieku strop świątyni ozdobiono motywami roślinnymi. Wyjątkowym elementem jest trójuskokowy portal romański – jedyny zachowany na północy Dolnego Śląska. Z romańskiego wyposażenia pochodzi kamienna chrzcielnica, która pełni funkcję podstawy ambozny pochodzącej z początku XX wieku. Na uwagę zasługuje późnogotycki pentaptyk z około 1500 roku oraz kilka kamiennych nagrobków, m.in. szesnastowieczne epitafium Abrahama von Nostitza. Wokół kościoła funkcjonował cmentarz otoczony kamiennym murem wraz z budynkiem bramnym z XV wieku.

Kirchhof

Die St. Andreas-Pfarrkirche wurde vermutlich im 13. Jahrhundert von Heinrich dem Bärtigen gestiftet. Sie war damals ein kleiner Backsteinbau im romanischen Stil. Um die Wende des 15. zum 16. Jahrhundert wurde die Kirche in westlicher Richtung erweitert, wodurch das quadratische Kirchenschiff in ein rechteckiges umgewandelt worden war. Im 17. Jahrhundert wurden die Fensteröffnungen vergrößert und der Innenraum wurde mit Holzdecken bedeckt. Im 20. Jahrhundert wurde die Kirchendecke mit Pflanzenmotiven verziert. Ein einzigartiges Element ist das dreistufige romanische Portal als das einzige, welches in Nordniederschlesien erhalten blieb. Von der romanischen Ausstattung ist das steinerne Taufbecken erhalten, das als Sockel der aus dem frühen 20. Jahrhundert stammenden Kanzel dient. Bemerkenswert sind die spätgotische Pentaptyk um 1500 und mehrere steinerne Grabsteine u.a. Epitaph für Abraham von Nostitz aus dem 16. Jahrhundert. Um die Kirche funktionierte früher ein Kirchhof, der mit einer Steinmauer samt Torhaus aus dem 15. Jh. umgeben war.

Wiechlice (*Wichelsdorf*)

Cmentarz wiejski

Ewangelicki cmentarz z II połowy XIX wieku założono na wzniesieniu, poza miejscowością, na planie kwadratu o powierzchni około 0,20 ha. Po drugiej wojnie światowej został zdewastowany i zniszczony, z czasem wchłonięty przez las. Teren cmentarny porosły lipy, graby, brzozy i dęby. Zachowały się dwa wykopane doły z potłuczonymi nagrobkami.

Ländlicher Friedhof

Evangelischer Friedhof aus der 2. Hälfte des 19. Jh., auf einer Anhöhe außerhalb des Dorfes, auf quadratischem Grundriss angelegt, etwa 0,20 ha groß. Nach dem Zweiten Weltkrieg verwüstet und zerstört, mit der Zeit vom Wald eingenommen. Das Friedhofsgelände ist inzwischen mit Linden, Hainbuchen, Birken und Eichen bewachsen. Nur zwei Gruben mit zerbrochenen Grabsteinen sind erhalten.

Wiechlice (*Wichelsdorf*)

Cmentarz rodowy

Cmentarz położony w sąsiedztwie cmentarza wiejskiego, otoczony polami, widoczny z drogi do Dzikowic. Po wysiedleniu Niemców w 1945 roku zdewastowany i zniszczony. W otaczającym go murze znajdowały się marmurowe tablice. Na teren cmentarza prowadziła kuta żelazna brama. W XVII wieku zbudowano grobowiec zwieńczony niszą z dzwonem i krzyżem. Na terenie cmentarza wyrosły m.in. dęby, brzozy i robinie.

Ahnenfriedhof

Der Ahnenfriedhof befindet sich in der Nähe des dortigen ländlichen Friedhofs. Umgeben von Feldern ist von der nach Dzikowice führenden Landstraße zu sehen. Nach der Vertreibung der Deutschen im Jahre 1945 wurde der Friedhof verwüstet und zerstört. In der ihn umgebenden Mauer befanden sich Marmortafeln. Auf sein Gelände führte ein geschmiedetes Eisentor. Im 17. Jahrhundert wurde eine Gruft mit Nische errichtet, die mit einer Glocke und einem Kreuz bekrönt war. Auf dem Friedhofsgelände wachsen u.a. Eichen, Birken und Robinien.

Witków (*Wittgendorf*)

Cmentarz przykościelny

Pierwsza wzmianka o kościele w Witkowie pochodzi z 1376 roku. W 1521 został przebudowany i służył miejscowym ewangelikom do zakończenia drugiej wojny światowej. Po wojennych zniszczeniach odbudowano go w 1990 roku i poświęcono Matce Bożej Rokitniańskiej. Świątynia jest jednonawową budowlą z prostokątnym prezbiterium, wzniesioną z kamienia i rudy darniowej. Do prezbiterium od północy przylega zakrystia, a od południa kaplica. Najcenniejszym elementem wyposażenia był późnogotycki ołtarz, przeniesiony do odbudowanego kościoła. W wieży znajduje się epitafium jednego z członków rodu von Warendorf (1548). Wokół świątyni funkcjonował cmentarz otoczony kamiennym murem z budynkiem bramnym.

Kirchhof

Die erste urkundliche Erwähnung der Kirche in Witków (*Wittgendorf*) stammt aus dem Jahre 1376. 1521 wurde die Kirche umgebaut und diente den örtlichen Evangelischen bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges. Die im Krieg zerstörte und 1990 wieder aufgebaute Kirche ist der Gottesmutter zu Rokitno geweiht. Sie ist ein einschiffiger Bau aus Stein und Rasenerzeisen. An das rechteckige Presbyterium schließt sich im Norden die Sakristei und im Süden die Kapelle an. Der spätgotische Altar, der von der ganzen Ausstattung am wertvollsten war, ist in die wieder aufgebaute Kirche versetzt worden. Im Turm befindet sich Epitaph eines der Mitglieder des Geschlechts von Warendorf (1548). Um die Kirche herum befand sich früher ein Kirchhof, der von einer Steinmauer samt Torhaus umgeben war.

Spis treści

Wstęp	5
Borowina (<i>Hartau</i>)	9
Cieciszów (<i>Zeisdorf</i>)	14
Długie (<i>Langheinersdorf</i>)	27
Dzikowice (<i>Ebersdorf</i>)	54
Henryków (<i>Sprottischdorf</i>)	61
Kartowice (<i>Kortnitz</i>)	74
Leszno Dolne (<i>Nieder Leschen</i>)	77
Leszno Górne (<i>Ober Leschen</i>)	82
Nowa Kopernia (<i>Küpper</i>)	87
Polkowiczki (<i>Klein Polkowitz</i>)	92
Siecieborzyce (<i>Rückersdorf</i>)	95
Sieraków (<i>Zirkau</i>)	108
Szprotawa (<i>Sprottau</i>)	114
Szprotawa – Iława (<i>Eulau</i>)	149
Szprotawa – Puszczyków (<i>Pusch-Vorwerk</i>)	167
Wiechlice (<i>Wichelsdorf</i>)	169
Witków (<i>Wittgendorf</i>)	179
Ważniejsza literatura	185

Do tej pory ukazały się:

Cmentarze wyznaniowe do 1945 roku w granicach województwa lubuskiego:

- t. I. Powiat zielonogórski. *Gminy Babimost i Bojadła*, Zielona Góra 2012;
- t. II. Powiat zielonogórski. *Gminy Czerwieńsk i Nowogród Bobrzański*, Zielona Góra 2013;
- t. III. Powiat zielonogórski. *Gminy Kargowa, Sulechów i Trzebiechów*, Zielona Góra 2014;
- t. IV. Powiat zielonogórski. *Gminy Świdnica, Zabór i miasto Zielona Góra*, Zielona Góra 2015;
- t. V. Powiat krośnieński. *Gminy Bobrowice, Bytnica i Dąbie*, Zielona Góra 2016;
- t. VI. Powiat krośnieński. *Gmina Gubin (Bieżyce-Luboszyce)*, Zielona Góra 2017;
- t. VII. Powiat krośnieński. *Gmina Gubin (Łazy-Żytowań)*, Zielona Góra 2017;
- t. VIII. Powiat krośnieński. *Gminy Krosno Odrzańskie i Maszewo*, Zielona Góra 2018;
- t. IX. Powiat wschowski. *Miasto i gmina Wschowa*, Zielona Góra 2019;
- t. X. Powiat wschowski. *Gminy Sława i Szlichtyngowa*, Zielona Góra 2019;
- t. XI. Powiat żarski. *Gminy Brody i Jasiień*, Zielona Góra 2020;
- t. XII. Powiat żarski. *Gminy Lipinki Łużyckie, Łęknica, Przewóz i Trzebiel*, Zielona Góra 2020;
- t. XIII. Powiat żarski. *Gminy Lubsko i Tuplice*, Zielona Góra 2020;
- t. XIV. Powiat żarski. *Gmina Żary*, Zielona Góra 2021;
- t. XV. Powiat żagański. *Gminy Brzeźnica, Gozdnicza, Hłowa i Małomice*, Zielona Góra 2021;
- t. XVI. Powiat żagański. *Gmina Niegosławice*, Zielona Góra 2022.

Bisher sind erschienen:

Konfessionelle Friedhöfe bis 1945 in den Grenzen der Wojewodschaft Lubuskie:

- Bd. I. Kreis Zielona Góra. *Gemeinden: Babimost und Bojadła*, Zielona Góra 2012;
- Bd. II. Kreis Zielona Góra. *Gemeinden: Czerwieńsk und Nowogród Bobrzański*, Zielona Góra 2013;
- Bd. III. Kreis Zielona Góra. *Gemeinden: Kargowa, Sulechów und Trzebiechów*, Zielona Góra 2014;
- Bd. IV. Kreis Zielona Góra. *Gemeinden: Świdnica, Zabór und die Stadt Zielona Góra*, Zielona Góra 2015;
- Bd. V. Kreis Krosno Odrzańskie. *Gemeinden: Bobrowice, Bytnica und Dąbie*, Zielona Góra 2016;
- Bd. VI. Kreis Krosno Odrzańskie. *Gemeinde Gubin (Bieżyce-Luboszyce)*, Zielona Góra 2017;
- Bd. VII. Kreis Krosno Odrzańskie. *Gemeinde Gubin (Łazy-Żytowań)*, Zielona Góra 2017;
- Bd. VIII. Kreis Krosno Odrzańskie. *Gemeinden: Krosno Odrzańskie und Maszewo*, Zielona Góra 2018;
- Bd. IX. Kreis Wschowa. *Stadt und Gemeinde Wschowa*, Zielona Góra 2019;
- Bd. X. Kreis Wschowa. *Gemeinden: Sława und Szlichtyngowa*, Zielona Góra 2019;

- Bd. XI. *Kreis Żary. Gemeinden: Brody und Jasień*, Zielona Góra 2020;
- Bd. XII. *Kreis Żary. Gemeinden: Lipinki Łużyckie, Łęknica, Przewóz und Trzebiel*, Zielona Góra 2020;
- Bd. XIII. *Kreis Żary. Gemeinden: Lubsko und Tuplice*, Zielona Góra 2020;
- Bd. XIV. *Kreis Żary. Gemeinde Żary*, Zielona Góra 2021;
- Bd. XV. *Kreis Żagań. Gemeinden: Brzeźnica, Gozdnicza, Iłowa und Małomice*, Zielona Góra 2021;
- Bd. XVI. *Kreis Żagań. Gemeinde Niegosławice*, Zielona Góra 2022.

TO JEST FRAGMENT KSIĄŻKI
WYDANEJ NAKŁADEM

AGENCJI WYDAWNICZEJ

Z CAŁĄ NASZĄ OFERTĄ WYDAWNICZĄ MOŻNA
ZAPOZNAĆ SIĘ NA STRONIE:

agencjawydaowniczapdn.pl

..... OPOWIADAMY O HISTORII MIEJSC, RZECZY I LUDZI

..... DOKUMENTUJEMY, BY OCALIĆ OD ZAPOMNIENIA

..... NASZE KSIĄŻKI DAJĄ WIEDZĘ I REFLEKSJĘ

agencjaPDN
wydaownicza